

3. Tržište rada

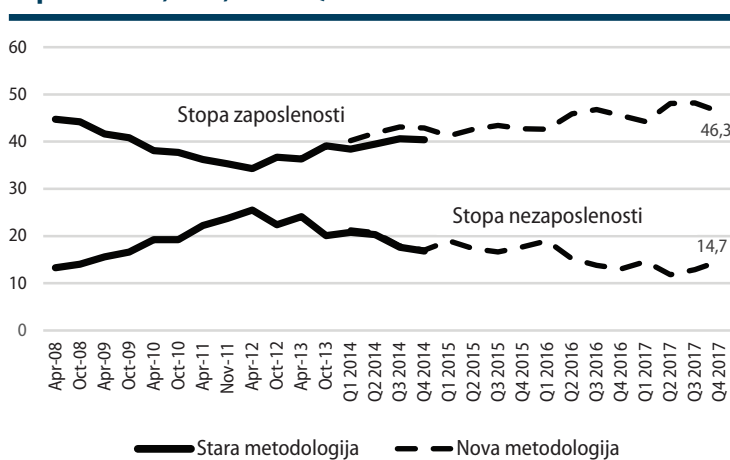
Prema podacima Ankete o radnoj snazi (ARS), u Q4 2017. stopa aktivnosti iznosi 54,2%, stopa zaposlenosti iznosi 46,3% i stopa nezaposlenosti iznosi 14,7%.¹ U odnosu na isti period prethodne godine, sve tri stope su blago povećane. Ukupan broj zaposlenih lica iznosi 2.764 hiljade, dok je ukupan broj nezaposlenih lica 476 hiljada. Broj nezaposlenih lica se povećao za 16%, dok se broj zaposlenih lica povećao za 1,2% međugodišnje. Ukupna zaposlenost raste manje od formalne zaposlenosti usled značajnog međugodišnjeg pada neformalne zaposlenosti. Stopa neformalne zaposlenosti iznosi 19,8%. Stopa rasta ukupne zaposlenosti (ARS) je manja od stope rasta realne bruto dodate vrednosti (BDV) u Q4 2017, međugodišnje. U periodu Q2 2016 – Q3 2017. trend je bio obrnut, formalna zaposlenost je rasla po većoj stopi u odnosu na realnu stopu rasta BDV-a. Prema podacima Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) stopa rasta zaposlenosti iznosi 3% međugodišnje. Zarade su u Q4 nominalno veće za 3%, dok su realno veće za 0,1% u odnosu na isti period prethodne godine. Kao posledica jačanja dinara, zarade u evrima su u Q4 porasle za čak 6,6% međugodišnje, gotovo u potpunosti usled rasta realne vrednosti dinara u odnosu na evro. U Q4 većina delatnosti beleži rast desezoniranih realnih neto zarada u odnosu na isti period prethodne godine, pri čemu delatnosti koje su dominantno u državnom sektoru beleže manji rast zarada. Korišćenjem podataka CROSO, ukupna produktivnost je smanjena u Q4 2017. u odnosu na isti period prethodne godine za 0,4%. U istom periodu, produktivnost bez poljoprivredne delatnosti je blago povećana (1%). U odnosu na prosek 2014. produktivnost u 2017. je smanjena za 5,3%, odnosno za 3,9% kada isključimo poljoprivredu. Jedinični troškovi rada su porasli za 7,4% i 5,8% ukupno i bez poljoprivrede, respektivno.

Zaposlenost i nezaposlenost

U Q4 2017. stopa nezaposlenosti iznosi 14,7%, stopa zaposlenosti iznosi 46,3%

Stopa aktivnosti, stopa zaposlenosti i stopa nezaposlenosti su se povećale u Q4 2017. u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Stopa aktivnosti iznosi 54,2% i veća je za 1,9 pp međugodišnje. Povećanjem stope aktivnosti omogućen je istovremeni rast stope zaposlenosti i stope nezaposlenosti. Stopa zaposlenosti iznosi 46,3% u Q4 2017, i veća je za 0,8 pp međugodišnje, dok stopa nezaposlenosti iznosi 14,7%, što je za 1,7 pp više nego u istom periodu prethodne godine.

Grafikon G3-1. Kretanje stope nezaposlenosti i stope zaposlenosti, 15+, 2008-Q3 2017.

Napomena: Zbog promene metodologije, podaci za period pre i nakon 2014. godine nisu u potpunosti uporedivi.
Izvor: RZS, ARS

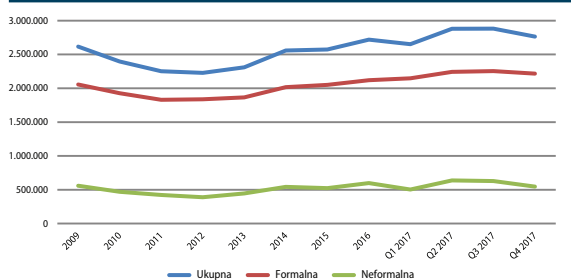
Prema ARS broj nezaposlenih lica u Q4 2017. iznosio je 475,6 hiljada što je za 65,7 hiljada više nego u istom kvartalu prethodne godine. Broj aktivnih lica se povećao za 3,1% međugodišnje, a broj nezaposlenih lica se povećao za 16% međugodišnje, što je uzrokovalo rast stope nezaposlenosti od 1,7 pp. Ukupan broj zaposlenih lica iznosi 2.764 hiljade u Q4 2017, što je za 1,2% veći u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Ukupna zaposlenost raste manje u odnosu na realnu stopu rasta BDP-a koja u Q4 iznosi 2,5% međugodišnje.

¹ Podaci ARS se odnose na uzrast 15+.

Raste ukupna zaposlenost i formalna zaposlenost, dok neformalna zaposlenost opada

U Q4 2017. registrovana zaposlenost (CROSO) raste za 3%, dok formalna zaposlenost (ARS) raste za 2,6% međugodišnje.

Grafikon G3-2. Kretanje ukupne, formalne i neformalne zaposlenosti, 15+, 2009-Q4 2017., u hiljadama

Napomena: Zbog promene metodologije, podaci za period pre i nakon 2014. godine nisu u potpunosti uporedivi.
Izvor: RZS, ARS

ma CROSO. U svim prethodnim kvartalima (Q1 2016-Q3 2017) trend je bio obrnut, stope rasta ukupne i formalne zaposlenosti prema ARS su znatno bila veće od stope rasta registrovane zaposlenosti prema CROSO. Međugodišnji rast ukupne zaposlenosti prema ARS iznosi 1,2% i manji je u odnosu na stopu rasta prema CROSO (3%). U svim kvartalima 2017, zaposlenost u poljoprivredi beleži međugodišnji pad. Takođe, realna stopa rasta BDV-a u poljoprivredi je negativna. Zaposlenost u industriji raste za 6,3% međugodišnje, što je brže nego realna stopa rasta BDV-a u industriji od 3,7%. Stopa rasta broja zaposlenih u uslugama beleži rast od 2% međugodišnje, dok je realna stopa rasta BDV-a 2,5%.

Tabela T3-1. Kretanje broja zaposlenih i realne BDV prema sektorima delatnosti, 15+, Q1 2016-Q4 2017, međugodišnja promena, %

	2016				2017			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Zaposlenost ukupno CROSO	-0,3	1,2	1,3	2,1	2,3	2,6	2,7	3,0
Formalna zaposlenost ARS	1,9	2,7	3,8	5,2	4,9	5,1	5,5	2,6
Zaposlenost ukupno ARS	2,7	6,7	7,2	5,8	3,2	4,3	2,4	1,2
BDV ukupno	4,6	2,1	3,3	2,8	0,9	1,4	2,2	2,6
Zaposlenost poljoprivreda	-3,7	6,0	6,1	-3,4	-8,0	-1,6	-2,9	-7,8
BDV poljoprivreda	7,5	4,4	11,6	7,8	-6,3	-9,1	-11,9	-9,5
Zaposlenost industrija	4,2	7,8	7,9	7,6	9,3	8,4	7,7	6,3
BDV industrija	6,6	-0,8	2,0	2,9	1,2	3,0	6,1	3,7
Zaposlenost građevinarstvo	-2,9	4,0	-2,1	-1,8	-12,6	8,2	-0,6	2,5
BDV građevinarstvo	9,5	4,6	5,4	-3,5	-3,7	-2,0	6,1	17,8
Zaposlenost usluge	4,7	6,8	8,2	9,1	5,7	4,6	2,7	2,0
BDV usluge	3,2	2,7	2,2	2,6	1,5	2,1	2,7	2,5

Napomena: Izvor za zaposlenost je ARS, osim za ukupnu zaposlenost koja je navedena i prema ARS i prema CROSO. Podatak za zaposlenost u Q4 2017. prema CROSO izvoru ne obuhvata podatak za decembar.

Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a (ARS, CROSO i SNR).

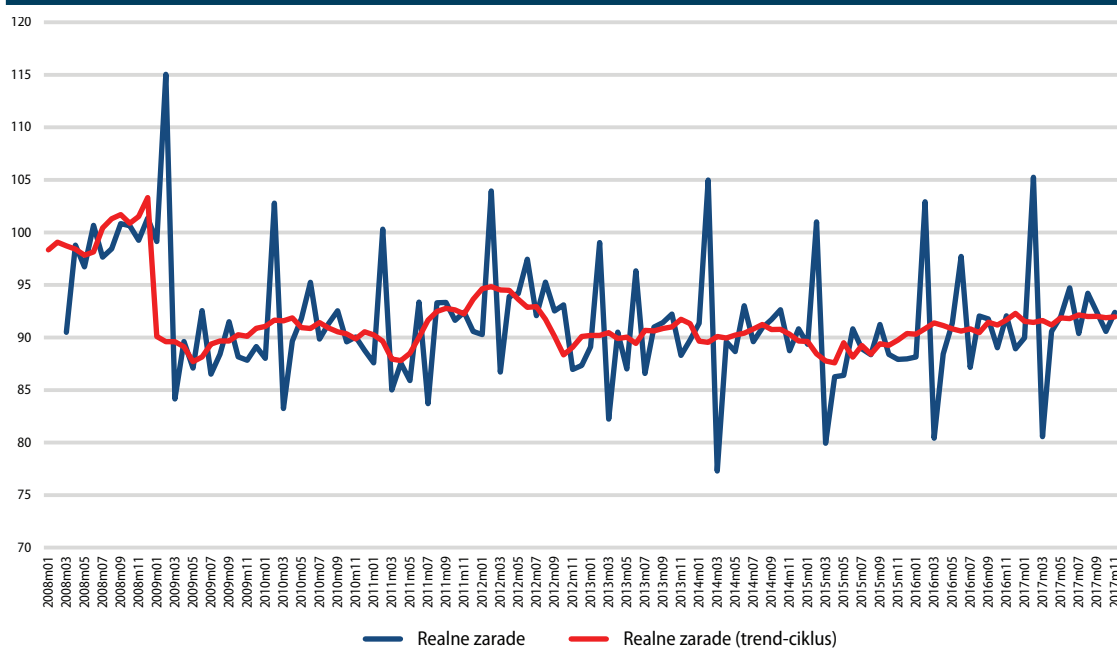
Zarade

U Q4 2017. zarade su nominalno veće za 3%, dok je realni rast u odnosu na isti period prethodne godine 0,1%

U Q4 2017. prosečne neto nominalne zarade su iznosile 49.599 RSD, odnosno 416 EUR. Nominalno su veće za 3% međugodišnje, dok je realni rast 0,1%. Prosečne zarade su nominalno veće za 3,9% u 2017. u odnosu na 2016, dok su realno veće za 0,7%.

Na Grafikonu G3.3 je prikazano kretanje realnih neto zarada u periodu 2008-2017, (2008=100). Mesečni podaci pokazuju velike sezonske oscilacije, ali je trend u posmatranom periodu stabilan. Prema zvaničnim podacima na kraju 2017. prosečne realne neto zarade još uvek nisu dostigle pretkrizni nivo iz 2008.² U odnosu na 2009, kretanja realnih neto zarada u 2017. je blago pozitivno i po kvartalima rast se kreće u intervalu od 1,9% do 2,8%, dok je u Q4 rast iznosio oko 2,7%.

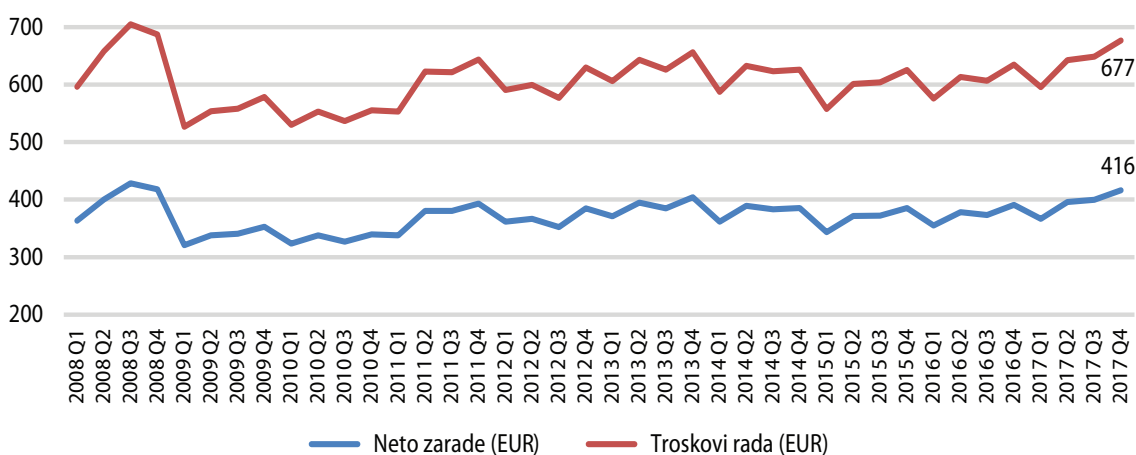
² Promena statističke metodologije na početku 2009. godine je imala za posledicu smanjenje zarada za oko 10%. Stoga ocenjujemo da su realne zarade sada, ipak približno jednake zaradama u 2008. godini.

Grafikon G3-3. Indeks realnih prosečnih neto zarada (2008=100), M01 2008-M12 2017.

Izvor: Proračuna autora na podacima RZS-a

Neto zarade i troškovi rada su veći za 6,6% međugodišnje u Q4 2017.

Prosečne neto zarade i troškovi rada izraženi u evrima u Q4 su veći za 6,6% međugodišnje. Veći rast zarada u evrima u odnosu na rast u dinarima (3%) je posledica jačanja dinara prema evru u posmatranom periodu (videti Poglavlje o inflaciji i kursu). Rast vrednosti zarada u evrima u prošloj godini je bio znatno brži od rasta produktivnosti rada u Srbiji, što nije slučaj sa zemljama njenim glavnim ekonomskim partnerima. Odstupanja između kretanje zarade u evrima i produktivnosti su nešto manja kada posmatramo nepoljoprivredne delatnosti, ali i dalje postoje. Ovakva kretanja zarada u evrima i produktivnosti su već uticala na rast spoljnog deficita Srbije u 2017. godini, ali će njihov negativan uticaj na privredu Srbije biti veći ako potraju duže i ako se prodube. Kretanje neto zarada u evrima i troškova rada u evrima je prikazano na Grafikonu G3. 4.

Grafikon G3-4. Kretanje neto zarada i troškova rada u evrima, Q1 2008 – Q4 2017.

Izvor: Proračuna autora na podacima NBS-a

Veći rast neto zarada u evrima u odnosu na rast u dinarima je posledica jačanja dinara i u Q4 2017.

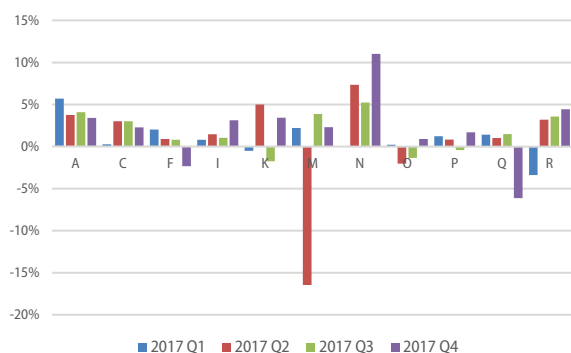
U Q4 2017. većina delatnosti beleži rast sezonaliziranih realnih zarada u odnosu na isti period prethodne godine. Na Grafikonu G3. 5 je predstavljeno kretanje zarada u nekoliko delatnosti koje ćemo analizirati. Rast zarada je najveći u administrativnim i pomoćnim uslužnim delatnostima i iznosi čak 11%. Ostvareni međugodišnji rast u Q4 je značajno veći u poređenju sa prethodnim kvartalima u 2017. u administrativnim i pomoćnim uslužnim delatnostima. U Q1

Većina delatnosti beleži međugodišnji rast desezoniranih realnih neto zarada.

Najveći rast je zabeležen u administrativnim i pomoćnim uslužnim delatnostima.

međugodišnji rast je izostao (0%), rast je iznosio 7,3% u Q2, dok je u Q3 iznosio 5,2% (u administrativnim i pomoćnim uslužnim delatnostima). Poljoprivreda tokom 2017. beleži međugodišnji rast zarada u sva četiri kvartala, pri čemu je rast u Q4 3,4%. Rast zarada u prerađivačkoj industriji iznosi 2,3% međugodišnje.

Grafikon G3-5. Međugodišnje kretanje desezoniranih realnih neto zarada prema delatnostima

Legenda: A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; C - Prerađivačka industrija; F - Građevinarstvo; I - Usluge smeštaja i ishrane; K - Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja; M - Stručne, naučne i tehničke delatnosti; N - Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti; O - Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje; P - Obrazovanje; Q - Zdravstvena i socijalna zaštita; R - Umetnost; zabava i rekreacija.

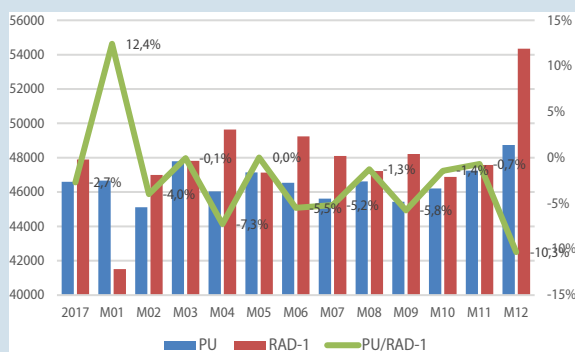
Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a.

S druge strane, delatnosti koje su dominantno u državnom sektoru beleže skroman rast desezoniranih realnih neto zarada. Državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje i obrazovanje beleže manji rast zarada od 0,9% i 1,7%, respektivno, međugodišnje. Zdravstvena i socijalna zaštita beleže značajan pad zarada od 6,1%. Građevinarstvo je ostvarilo pad zarada u Q4 2017. u odnosu na isti kvartal prethodne godine (2,3%), iako je delatnost građevinarstva ostvarila veliki realni rast BDV-a od čak 17,8%. Iako je međugodišnji rast zarada u poljoprivredi zabeležen u svim kvartalima 2017, realna BDV u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu beleži konstantan pad tokom 2017, a u Q4 2017. međugodišnji pad je iznosio 9,5%. Ova razlika je posledica toga što se veliki deo poljoprivredne proizvodnje obavlja u okviru individualnih poljoprivrednih gazdinstava u kojim se ne isplaćuju zarade.

Okvir: Nova metodologija obračuna zarada u Srbiji

Od januara 2018. RZS će statistiku zarada zasnivati na podacima iz evidencije Poreske uprave, a pretaće sa sprovođenjem Mesečnog istraživanja o zaradama zaposlenih (RAD-1). Poreska uprava prikuplja podatke na osnovu elektronske poreske prijave za porez po odbitku (PPP-PD). Zahvaljujući novom izvoru podataka biće moguće izračunavanje različitih pokazatelja kao što su raspored zarada po dohodovnim intervalima, medijalna zarada, razlika u zaradama između žena i muškaraca, prosečna zarade po sektorima svojine i vrsti radnog angažmana, itd. Dosadašnji obračun prosečne zarade je obuhvatao zarade isplaćene u izveštajnom mesecu, bez obzira na to u kom je mesecu zarade ostvarena. Takođe, RAD-1 istraživanjem nisu bile obuhvaćene zarade zaposlenih u Ministarstvu odbrane i Ministarstvu unutrašnjih poslova, ali ni zarade zaposlenih po osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima.

Grafikon G3-6. Zarade po staroj (RAD-1) i novoj (PU) metodologiji u RSD (leva osa), relativna razlika u zaradama prema staroj (RAD-1) i novoj (PU) metodologiji u % (desna osa)

Izvor: RZS

Od januara 2018. RZS koristi podatke Poreske uprave za izračunavanje prosečnih zarada. Prelazak na novi izvor podataka izračunavanja prosečnih zarada predstavlja značajno unapređenje statističke prakse.

Prednosti korišćenja administrativnih podataka o zaradama su brojne, npr. veći obuhvat, poboljšanje kvaliteta podataka, usklađivanje sa praksom EU, smanjenje opterećenje sa praksom EU, smanjenje opterećenje davalaca podataka. Prosečna mesečna zarada u 2017. je dostupna prema oba izvora podataka. Podaci Poreske uprave pokazuju manje sezonske oscilacije, što je posebno primetno za decembar i januar. U decembru 2017. prosečna zarada je prema podacima Poreske uprave bila manja za 10,3% u odnosu na RAD istraživanje, dok je u januaru 2017. prosečna zarada bila veća prema podacima Poreske uprave za 12,4% u odnosu na prosečnu zaradu prema RAD istraživanju. Manja sezonalnost podataka po novoj metodologiji posledica je toga što se u okviru nje

prosečne zarade računaju na osnovu obračunatih zarada za određeni mesec, dok su prema staroj metodologiji prosečne zarade računane na osnovu isplaćenih zarada u tom mesecu. Nova metodologija je usklađena sa međunarodnim statističkim standardima i pružice obilje dodatnih informacije o zaradama, ali će veza između isplaćenih zarada i naplaćenih poreza i doprinosa biti slabija nego što je to bio slučaj po staroj metodologiji.

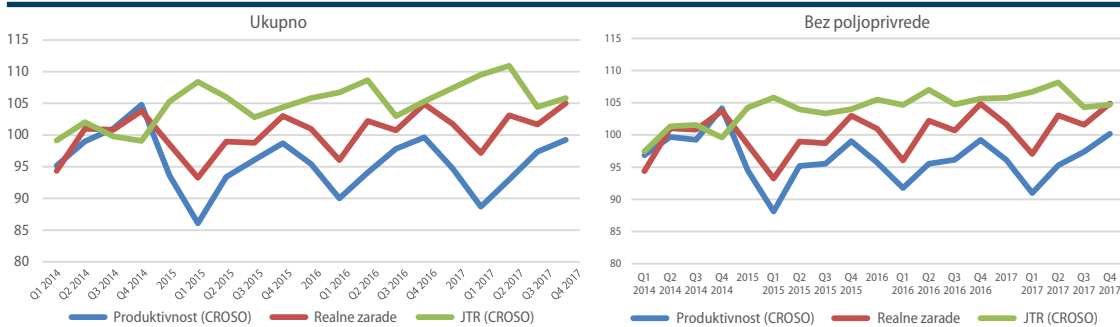
Produktivnost

U odnosu na isti kvartal prethodne godine u Q4 2017. produktivnost je neznatno smanjena usled malo većeg rasta registrovanog broja zaposlenih u odnosu na stopu realnog rasta BDV-a, dok jedinični troškovi rada blago rastu.

Produktivnost opada, a jedinični troškovi rada rastu u 2017. u odnosu na prosek 2014.

Međugodišnji rast realne BDV od 2,6% i rast zaposlenosti prema podacima CROSO od 3,0% doveli su do blagog pada produktivnosti od 0,4% u Q4 2017. u odnosu na isti period prethodne godine. Ukoliko posmatramo produktivnost u nepoljoprivrednim delatnostima, produktivnost se povećala međugodišnje za 1% usled rasta BDV-a bez poljoprivrede za 4% i rasta CROSO zaposlenosti od 3,1%. U 2017. u odnosu na prosek 2014. ukupna produktivnost se smanjila za 5,3%, realne zarade su se povećale za 1,8%, dok su se jedinični troškovi rada povećali za 7,4%. Kada posmatramo nepoljoprivredne delatnosti, produktivnost se smanjila (-3,9%), dok su se jedinični troškovi rada povećali za 5,8% u 2017. u odnosu na prosek 2014. U Q4 2017. ukupna zaposlenost prema Anketi raste sporije od realne stope rasta BDV-a u odnosu na isti kvartal prethodne godine. To implicira rast produktivnosti i pad jediničnih troškova rada u Q4 2017. u odnosu na isti period prethodne godine, ukoliko koristimo podatke Ankete o broju zaposlenih. Produktivnost bez poljoprivrede je porasla za 1,3% u Q4 međugodišnje, što uz neznatni rast realnih zarada (0,1%) je dovelo da pada jediničnih troškova rada za 1,2%, kada koristimo zaposlenost prema ARS izvoru.³ Kretanje baznog indeksa produktivnosti, realnih zarada i jediničnih troškova rada (2014=100) ukupno i bez poljoprivredne delatnosti je prikazano na Grafikonu G3. 3, pri čemu su korišćeni podaci o CROSO zaposlenosti.

Grafikon G3-7 Produktivnosti rada, realne zarade i jedinični troškovi rada, indeksi (2014=100), 2014-Q4 2017.

Napomena: Korišćeni su CROSO podaci o broju zaposlenih. Registrovana zaposlenost u 2017. ne obuhvata podatak za decembar, jer nije raspoloživ.
Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a.

³ Koristimo podatke o formalnoj zaposlenosti bez poljoprivrede iz ARS. Pod poljoprivrednom delatnošću podrazumevaju se delatnosti iz sektora Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, kao i one iz sektora Delatnost domaćinstva kao poslodavca koje se odnose na poslove u poljoprivredi.

Prilozi

Prilog 3-1. Osnovni indikatori tržišta rada prema ARS i CROSO, Q1 2014-Q4 2017.

	2014				2015				2016				2017			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Prosečne realne neto zarade, indeks (2014=100)	94,3	101,0	100,8	103,8	93,3	99,0	98,8	103,0	96,1	102,2	100,7	104,9	97,2	103,1	101,7	105,0
Prosečne neto zarade ukupno (€)	361	389	383	386	343	371	372	386	355	378	373	391	367	399	398	416
Prosečne neto zarade industrija (€)	359	382	378	378	351	376	379	389	369	391	382	399	376	417	411	429
Troškovi poslodavca ukupno (€)	588	633	623	626	557	601	603	626	576	613	607	635	596	648	647	677
Troškovi poslodavca industrija (€)	582	622	617	615	570	611	617	632	599	635	623	649	611	677	669	699
Produktivnost (bez poljoprivrede) (2014=100)	96,9	99,7	99,3	104,2	88,1	95,2	95,5	99,0	91,8	95,5	96,1	99,2	91,0	95,3	97,4	100,2
Produktivnost ukupno (2014=100)	95,2	99,0	101,0	104,8	86,1	93,4	96,1	98,7	90,0	94,1	97,8	99,6	88,7	93,0	97,4	99,2

Napomena: Registrovana zaposlenost u 2017. ne obuhvata podatak za decembar, jer nije raspoloživ.

Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a.

Prilog 3-2. Realne neto zarade i produktivnost rada, Q1 2014-Q4 2017.

	2014				2015				2016				2017			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Stopa aktivnosti (%)	51,0	52,6	52,5	51,6	50,8	51,5	52,0	51,9	52,6	54,1	54,3	52,3	51,8	54,5	55,3	54,2
Stopa zaposlenosti (%)	40,2	41,8	43,1	42,9	41,2	42,6	43,4	42,7	42,6	45,9	46,8	45,5	44,2	48,1	48,2	46,3
Stopa nezaposlenosti (%)	21,3	20,7	17,9	17,0	19,0	17,3	16,6	17,7	19,0	15,2	13,8	13,0	14,6	11,8	12,9	14,7
Stopa neformalne zaposlenosti (%)	19,7	20,4	22,8	21,8	19,7	19,7	21,5	20,4	20,3	22,7	24,1	20,9	19,0	22,1	21,8	19,8
Broj zaposlenih u 000, (ARS)	2.454	2.548	2.627	2.609	2.504	2.588	2.624	2.581	2.571	2.762	2.814	2.731	2.652	2.881	2.881,9	2.763,6
Indeks zaposlenosti (2014=100), (ARS)	95,9	99,6	102,6	101,9	97,8	101,1	102,5	100,8	100,4	107,9	109,9	106,7	103,6	112,6	112,6	108,0
Broj formalno zaposlenih u 000, (ARS)	1.969	2.030	2.028	2.041	2.011	2.078	2.059	2.054	2.049	2.135	2.137	2.161	2.148	2.243	2.253,5	2.217,2
Indeks formalno zaposlenih (2014=100), (ARS)	97,6	100,6	100,5	101,2	99,7	103,0	102,1	101,8	101,6	105,9	105,9	107,1	106,5	111	112	110
Broj zaposlenih u 000, (CROSO)	1.836	1.845	1.850	1.851	1.977	1.982	1.994	1.994	1.978	2.008	2.023	2.030	2.024	2.061	2.078	2.092
Indeks zaposlenosti (2014=100), (CROSO)	99,5	100,0	100,3	100,3	107,1	107,4	108,0	108,0	107,2	108,8	109,6	110,0	109,7	111,7	112,6	113,3

Napomena: Industrija obuhvata delatnosti B, C i D, ponderisani prosek zarada. Kurs dinara prema evru, prosek perioda (NBS). Produktivnost rada je računata na osnovu podataka o registrovanoj zaposlenosti. Registrovana zaposlenost u 2017. ne obuhvata podatak za decembar, jer nije raspoloživ.

Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a i NBS-a.